

Platon, Lenin och pensionsreformen

BO ROTHSTEIN

I min artikel om svensk välfärdsforskning i *Ekonomisk Debatt* nr 3, 2009 (Rothstein 2009) hävdade jag att ledande svenska ekonomer, när de analyserat effekterna av den svenska generella välfärdsmodellen, inte i tillräcklig grad beaktat de samhällsekonomiska effektivitetsvinster som generella obligatoriska socialförsäkringar leder till på grund av de problem med asymmetrisk information som marknadsmodeller skulle innebära. I en replik anför Agneta Kruse och Ann-Charlotte Ståhlberg (2009) att jag är illa informerad och att det finns ”hyllmeter” skrivet av nationalekonomer om detta problem.

Men deras kritik missar grovt eftersom de inte läst vad jag faktiskt skrivit. Min kritik handlar inte om att problem med asymmetrisk information skulle ha negligerats generellt. Som jag påpekar i artikeln har teorin ju belönats med det främsta av priser. I stället skriver jag att problemet är att ledande svenska nationalekonomer inte tagit upp detta som ett argument mot marknadslösningar och för generella socialförsäkringar. Jag baserade min kritik på vad som återfinns då ledande nationalekonomer behandlat den svenska välfärdsmodellen och jag kan då när jag nu återigen går igenom litteraturen försäkra mig om att min analys stämmer. Det finns ingenting om detta i Assar Lindbecks bok *The Welfare State: Background – Achievements – Problems* (2006), ingenting i den vitt spridda läroboksantologin *Marknad och Politik* av Hultkrantz och Tson Söderström (2007), inte heller i Klas

REPLIK

Bo Rothstein innehar August Röhss professur i statsvetenskap vid Göteborgs universitet och är ansvarig för forskningsprogrammet ”The Quality of Government Institute”. Hans senaste böcker är *Social Traps and the Problem of Trust* som publicerades 2006 av Cambridge University Press och *Förargelseväckande beteende* som utkom på SNS Förlag 2008. 2009 utsågs han som ende samhällsvetare till ”Wallenberg Scholar” av Knut och Alice Wallenbergs stiftelse. Bo.Rothstein@pol.gu.se

Eklunds storsäljare *Vår ekonomi: En introduktion till samhällsekonomin* (Eklund 2007), ingenting i boken *The Welfare State in Transition: Reforming the Swedish Model* (Freeman m fl 1997) där ledande svenska och amerikanska ekonomer analyserar den svenska välfärdsstaten. Jag hade dessutom förmånen att som lektor till University of Chicago Press läsa uppföljaren till denna bok som ska publiceras senare i år och inte heller där återfinns någonting om att problemen med asymmetrisk information kan utgöra ett effektivitetsbaserat argument för generella socialförsäkringar. Jag kan tillägga att under åren 1989-95 då jag var associerad forskare vid SNS och deltog i otaliga konferenser och diskussioner med kolleger inom nationalekonomi om den svenska välfärdspolitiken inte någon gång hörde detta argument.

För att försäkra mig om att jag inte tog miste på denna punkt skickade jag innan jag började med artikeln ett e-brev (daterat den 6 maj 2008) till professor Lars Söderström som väl är något av nestorn inom detta gebit inom svensk nationalekonomi. Min fråga var följande:

Bäste Lars, jag undrar om du någonstans skrivit om problemen med "asymmetrisk information" vad gäller socialförsäkringar som kan uppstå om man väljer marknadslösningar i stället för offentliga/obligatoriska lösningar. Jag har läst den rapport som du var med och skrev till Socialförsäkringsutredningen där ni tar upp denna typ av problem, men bara när det gäller hur patienter kan "missbruka" systemen. Men i ett marknadssystem kan man, som t ex Nicholas Barr hävdar, väl tänka sig att sjukvårdsproducenterna missbrukar systemet genom att "överbehandla" och/eller "överdebitera" där kostnaden får tas av de privata försäkringsgivarna och därmed i

slutändan av försäkringstagarna.

Vänliga hälsningar, Bo

Dessvärre kom det aldrig något svar från Söderström. Beskyllningarna från Kruse och Ståhlberg att jag skulle ha slarvat på denna punkt kan jag således lugnt tillbakavisa. Det är emellertid riktigt att både Kruse och Ståhlberg tagit upp detta problem i några utredningsskrifter från tidigt 1990-tal, men de måste då rimligen fråga sig själva varför deras analyser inte gett några avtryck då landets internationellt ledande nationalekonomer analyserat den svenska välfärdspolitiken. Jag tror att det kan bero på att Kruse och Ståhlberg lagt tonvikten på att problemet med asymmetrisk information när det gäller socialförsäkringar leder till att många blir utan försäkring, dvs solidaritetsargumentet. Därmed har de bortsett från Nicholas Barrs (och mitt) centrala argument i denna sak, nämligen att generella obligatoriska system med stor sannolikhet är mer samhällsekonomiskt effektiva än marknadslösningar, inte bara för att fler kan få försäkring utan för att de interna administrationskostnaderna blir mindre. Den skrift av Peter Odmark som de hänvisar till innehåller heller inte något resonemang om olika modellers samhällsekonomiska effektivitet av det slag jag efterlyst i min artikel.

Kruse och Ståhlbergs andra kritikpunkt gäller att jag har fel då jag påtalat demokratiska brister då den nya pensionsreformen genomfördes. De bygger sin kritik på att deras ekonomiska analys "visar att en betryggande majoritet vann ekonomiskt på byte av system" (s 72) och att om folk "röstar efter egenintresse skulle systemet ha gått igenom" (s 72). Den andra tesen är för det första fel, den empiriska valforskningen ger vid handen att det ekonomiska egenintresset inte spelar huvudrollen då väljare bestämmer sig för hur de ska rösta i demokratier av svensk typ (Goul Andersen

1993; Lewin 1991). Den första tesen är emellertid intressant då den bygger på den idé om styrelseskicket som man inom den demokratiteoretiska idéhistorien brukar förknippa med Platon och Lenin. Båda ansåg som bekant att demokrati i form av folkstyre var svårt överskattat. I stället hävdade de att det var personer med ”rätt kunskap” som skulle styra eftersom de med sina kunskaper som grund hade vetenskapligt korrekta svar på vad som var bäst för folket. Lenin var inte någon dussindiktator – när han avskaffade demokratin inom det kommunistiska partiet på bolsjevikernas tionde partikongress 1918 var det med precis samma argument som Kruse och Ståhlberg anför. Nämligen att vetenskapen (i hans fall marxismen, i Kruse och Ståhlbergs fall ekonometriska kostnads-nytta-analyser) nu gjort politik till en vetenskap och i vetenskapliga frågor röstar man som bekant inte utan där ger vetenskapen de riktiga svaren.

Urban Lundberg är den forskare som gjort de mest inträngande och detaljerade analyserna av den svenska pensionsreformens införande under 1990-talet. Han skriver bl a att reformen kunde genomföras därför att de fyra stora partierna skapade en politisk kartell. Denna kartell gjorde att ”the reform was never tested in conjunction with a parliamentary election. The voters never had the opportunity to adopt a position on the principles of the new system”. Denna kartell agerade så att den ”was accountable neither to voters nor to interest groups” och i stora stycken inte heller inför sina egna partimedlemmar. Skälet

till att de fyra stora partierna agerade så var enligt Lundberg att ”the politicians assumed that their proposal would never survive open debate” (Lundberg 2009, s 186, 190). Kruse och Ståhlbergs försäkran att pensionsreformen genomfördes enligt den representativa demokratis bästa ideal har dessvärre ett magert stöd i forskningen om hur det faktiskt gick till och deras syn på vad som ska anses vara god demokrati är, ska vi säga, numera rätt så originell.

REFERENSER

- Eklund, K (2007), *Vår ekonomi: en introduktion till samhälls ekonomin*, Norstedts akademiska förlag, Stockholm.
- Freeman, R B, B Swedenborg och R H Topel (1997), *The Welfare State in Transition: Reforming the Swedish Model*, University of Chicago Press, Chicago.
- Goul Andersen, J (1993), ”Samfundsind og egennytte”, *Politica*, vol 25, s 163-188.
- Hultkrantz, L och H Tson Söderström (red) (2007), *Marknad och politik*, 7:e rev uppl, SNS Förlag, Stockholm.
- Kruse, A och A-C Ståhlberg, (2009), ”En kritisk betraktelse av Bo Rothsteins beskrivning av svensk välfärdsstatsforskning”, *Ekonomisk Debatt*, årg 37, nr 6, s 71-73.
- Lewin, L (1991), *Self-Interest and Public Interest in Western Politics*, Oxford University Press, Oxford.
- Lindbeck, A (2006), *The Welfare State: Background – Achievements – Problems*, Palgrave, New York.
- Lundberg, U (2009), ”The Democratic Deficit of Pension Reform: The Case of Sweden”, i Petersen, J H och K Petersen (red), *The Politics of Age: Basic Pension Systems in a Comparative and Historical Perspective*, Peter Lang, Berlin.
- Rothstein, B (2009), ”Svensk välfärdsstatsforskning – en kritisk betraktelse”, *Ekonomisk Debatt*, årg 37, nr 3, s 5-25.